

o'qiydilar hamda asardan olingan taassurotlarini bayon qiladilar, o'qituvchi bu fikrlarni umumlashtirib, yutuq va kamchiliklarni aytib darsni xulosalaydi. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, har bir san'atkor – adib o'zi yaratgan o'nlab, yuzlab qahramonlar orqali jamiyat –

insoniyatni tarbiyalaydi, ma'naviyatining yuksalishiga xizmat qiladi. Ma'naviyatli va madaniyatli, barkamol insonni tarbiyalash esa barcha zamonlar, shu jumladan, hozirgi kunning ham dolzarb vazifalaridan biridir.

Adabiyotlar

1. Qur'onov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. OTM (Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili), O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishlari) talabalari uchun darslik. –T.: Akademnashr, 2018. 480-b.
2. Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig, 2-nashr. – T.: «Fan», 1972.
3. To'xliyev B., Karimov B., Usmonova K. Adabiyot. O'rta ta'lim muassasalarining 11-sinfi va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarining o'quvchilari uchun darslik-majmua. –T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2018. 198-b.
4. Rahmonov N. O'zbek adabiyoti tarixi. O'quv qo'llanma. –T.: Sano-standart, 2017. 555-b.

REZYUME

Ushbu tadqiqot ishida turkiy yozma adabiyotning yirik namunasi “Qutadg'u bilig”dagi obrazlar tizimi, jumladan, Aql timsolining badiiy tasviri haqida fikr yuritiladi. Tasvir jarayonidagi adibning so'z qo'llash mahoratiga e'tibor qaratiladi. Buning uchun asar qahramonlari qiyoslanadi, o'xshash va farqli jihatlari tahlilga tortiladi.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется система образов в «Kutadgu bilig», о главном образе турецкой письменной литературы, включая художественное изображение образа Разума. Акцент делается на навыки писателя в процессе рисования. Для этого сравниваются главные герои произведения, анализируются сходства и различия.

SUMMARY

This study examines the system of images in “Kutadgu bilig”, a major example of turkish written literature, including the artistic depiction of the image of the Mind. Emphasis is placed on the writer's wording skills in the drawing process. To do this, the protagonists of the work are compared, similarities and differences are analyzed.

ДЭСТАН ДӨРЕТИЎ ДЭСТУРИ ХАМ «ҚЫРЫҚ ҚЫЗ»

К.Алламбергенов – *филология илимлериниң докторы, профессор*
Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: қахрамонлик достон, достон генезиси, «Аёллар подшолиги хакида эртақ», «Гүлойим» эртаги, анъанавий ва якка муаллифлик ижодиёт, достон яратиш анъаналари, достондаги миллийлик белгилари: миллий тил, миллий худуд, миллий рухий тузилиш, миллий анъана, миллийликни кўрсатуви ижтимоий-иқтисодий турмуш тарзи, бошқа кўшни халқлар билан бўлган тарихий-маданий алоқалар, миллийликнинг тавсифланишида миллий жиров-шоирларнинг ижодий ўрни, «Қирик киз» - бошқа халқларда ўхшаш ийўқ миллий қорақалпоқ халқ достани.

Ключевые слова: героический дастан (эпос), генезис дастана, «Сказка о женском царстве», сказка «Гүлайим», принципы создания коллективных и индивидуально авторских форм дастана, национальные атрибуты в дастане: национальный язык, национальная территория, национальный психологический склад, принципы традиции дастанов творения, национальный показатель социально-экономического образа жизни, историко-национальные связи соседствующих государств, творческий вклад жирауов в создании дастанов, «Қырық кыз» - каракалпакский народный дастан, которые не имеет аналогов у других нации.

Key words: heroic epic poem, epic genesis of dastan, «Womanizing country» fairytale, «Gulayim» fairytale, social and solo masterpiece, principles of dastan (epic-poem) creating, national attributes of dastan: national language, regional territory, national psychological image, national traditions, national life-style, relationship with neighboring countries, contribution of dzhiraw in national dastan presenting, «kyryk kiz/Fourty girls» - unique dastan of Karakalpak folk.

«Қырық кыз» дәстаны қахарманлық мотивтиң жыр етилиўи бойынша «Алпамыс», «Едиге» сыяклы қахарманлық, тарийхый-қахарманлық дәстанларға мәлим дәрежеде уса болып келсе де, өзиниң бир қатар басқа сыпатлы белгилери менен бул дәстанлардан түпкиликли парк етип турады. Бул парық, биринши гезекте, дәстанның хәм жәмәәтлик қыялдың, хәм, соның менен бир ўақытта «фольклор шығармаларының жекке талантлы адамлар тәрәпинен дөрелиўиниң өзгеше бир көриниси» [4] екенлиги менен көзге тасланады.

Хақыйкатына келгенде, «Қырық кыз» дәстаны, қаншелли жекке дөретиўшилиқ қыялдың жемисинен туўған болса да, «шын мәнисиндеги халықлық, жетиліскен фольклорлық дөретпе» [4].

Дурыс, жоқарыда атап өткенимиздей, дәстан мазмунында жекке дөретиўши қыялының күши айқын көзге тасланады, онда жекке мотивлерден гөре жәмийетлик, халықлық мотивлердиң үстин турыўы, халық күшине сүйенген қахарманлар образының реалистлик планда жасалыўы, массалық қахарманлықтың берилиўи, сўўретленген ўақыяларда миллий турмыс тәризи хәм тарийхый шынлықтың излериниң айқын көзге таслануўы, дәстан сюжетинде гөне мифлик мотивлердиң дерлик ушырасаўы, дәстүрлик халық эпосына тән мифлик, гиперболалық сўўретлеўлерден бир қанша қашық турыўы, реалистлик сўўретлеўлердиң басымлығы, дәстан қурылысының ески қахарманлық дәстанлардағы қара сөз бенен қосық араласып келетуғын формадан узақласып, тек ғана жыр қосық қатарларынан ибарат болып келиўи – бул дәстанда сөзсиз жеке авторлық ҳуқыққа ийе индивидуаль дөретиўши жыраў – шайырдың қолы бар екенлигинен дәрек береді.

Дәстандағы усы сыпатлы белгилер соңғы ўақытлары бир қатар фольклоршылар менен әдебиет тарийхшыларына жаңа ой жуўмақларын жасаўға, жәмәәтлик творчество ызымлылықларын жаңаша көзқараста үйреніўге кең мүмкиншилиқлер туўдырып берип отыр. Мәселен, көрнекли фольклорист Қ.Мақсетов өзиниң Қурбанбай жыраўдың 120 жыллығына бағышланған «Пикирди өзгерткен уллы жыраў хаққында» деген мақаласында [4] Қурбанбай жыраўдың «Қырық кыз» дәстанын қайта дөретиўдеги жекке дөретиўшилиқ үлесин көрсетип бериўи арқалы фольклорда индивидуальлық творчествоның ҳүким сүриўи мәселесин хәр тәрәплеме сөз етсе, белгилі әдебиет тарийхшысы С.Бағадырова «Жийен жыраў хәм Гүлайим ертеги хаққында» [1:75-77] деген мақаласында Жийен жыраўдың «Қырық кыз» дәстанын дөретиўде усы дәстанның негизи болған «Гүлайим» ертегин шайырлық устанханасында қалай қайта ислеп шыққанлығы мысалы менен каракалпак эпосшыларында бул жекке дөретиўшилиқ дәстүрдиң, яғный, шайыр-жыраўлар тәрәпинен дәстан дөретиў дәстүриниң сағалары Жийен жыраў заманынан берли орын алып қиятырғанлығын дәлиллеўге умтылады.

Дәстандағы жекке дөретиўшилиқ дәстүрдиң, яғный шайыр-жыраўдың дәстан дөретиў дәстүриниң, анығырағы жәмәәтлик творчестводағы жекке авторлық қолтаңбаның үлесин дәстанда реалистлик сюжетлик мотивлер менен реалистлик образлардың кең орын алыўы да дәлиллен турады.

Деген менен, шайыр-жыраўлар дәстанды дөретерде бурыннан қиятырған жол – фольклорлық реализмнен пухта пайдаланған. Себеби, дәстан дөретиў дәстүри түркий халықлар фольклорында әйем заманлардан

берли өмир сүріп киятырған тураклы эпикалық кубылыс болып табылады. Буны «Оғузнама», «Қорқыт ата» жырларының сюжеттик мотивлеринин көпшилиги түркий халықлар мәмлекетшилигин дүзген белгили қағанлар, беклер хақындағы аңыз-әңгимелер, ертеклер, мифлер, тарийхий жырлар болғанлығы, «Алпамыс» дәстанының сюжеттик негизин «Қорқыт ата жырлары»ндағы «Бәмси-Байрақ» тарийхий аңызы курағанлығы мысалларынан айқын көриўге болады [2:529]. Оның үстине, түркий халықлар дәстан дөретиўшилигинин тарийхына сер салып карасақ, мәлим бир ўақытларда үлкен дәстан, жырлардың аңыз-әпсана, ертекке айланған фактлерин де көриўге болады. Мәселен, IX-XI әсирде Сыр бойында жыр-дәстан формасында дөреген «Қорқыт ата жырлары»ның XV әсирде Кавказдағы түркий халықлар арасында әдебий айланысқа ендирилип, прозалық формада қайта хатқа түсирилиўи факти усындай пикирдин дәлили [3:16;13; 115-121].

Бирақ, жоқарыда атап өткенимиздей, дәстаншылық, жыраўшылық өнери толысқан бир дәўирлерде айырым талантлы жыршылар, дәстаншылар бурыннан киятырған әпсанаўий, ертеклик, аңызлық сюжетлер негизинде жаңа дәстанлар пайда етиўди де дәстүр тутқан. Қарақалпақ жыраўшылық өнеринде бул кубылыс айрықша Жийен жыраў, Қурбанбай жыраў, Қыяс жыраў репертуарларында айқын көзге тасланады.

М.К.Нурмухамедов миф, ертек, аңыз-әңгимелер тийкарында дәстан дөретиў дәстүринин көпшилиги Орта Азия халықлары фольклорына ортақ екенлигин атап өтип, «Шәрьяр» дәстанының сюжетин батыс-шығыста кең тарқалған алтын хәм гүмис айдарлы бала хақындағы ертек пенен байланыстырады[5:29-32].

«Қырық қыз» дәстаны да, мине, усындай дәстүрлер тийкарында яғный Орта Азия халықларының фольклорындағы дәстан дөретиў дәстүрлеринин шәртлерине сай тайын ертеклик, аңызлық сюжети тийкарында пайда болған. Көпшилиги фольклоршылар менен әдебиятшылар, тарийхшылар «Қырық қыз» дәстанына негиз болған бул сюжетти сак-массагет дәўирлери хақында дөрелген «Хаяллар патшалығы хақында» ертек деп шамаласа, С.Бахадырова бул мәселеге өзгеше қатнас жасап, дәстанның сюжеттик негизин кураған дәслепки баслама – «Гүлайым» ертеги болғанлығын айтады [1:76-77].

Бул пикирге биз де қосыламыз. Бирақ, және қайталап айтып өтетуғын бир нәрсе – «Қырық қыз» дәстаны ески фольклорлық дәстан дөретиў дәстүринде фольклорлық реализм усылында дөресе де, онда жекке дөретиўшинин қолтаңбасы, яғный жекке дөретиўшинин атқарушылық хәм, соның менен бирге, дөретиўшилиги үлеси мәлим дәрежеде сезилип турады.

Мәселеге усы көзқарастан қатнас жасайтуғын болсақ, «Қырық қыз» дәстаны, хақықатында да, Жийен жыраў заманларынан берли өмир сүріп киятырған шайыр-жыраўлар дөретиўшилигинин үлкен жемиси, анығырағында, дәслеп Жийен жыраў дөретиўшилигинде пайда болып, соң улыўма халықлық, жәмәтлик мийрасқа айланып кеткен индивидуаль дөретиўшиликтиң жәмәтлик дөретиўшиликке айланып кеткен синтезлик қуйылма кубылысының көриниси. Себеби, бул сөз хәм саз-жыр шеберлери халық эпосының мәзи ғана жырлаушысы, атқарушысы болып қоймай, оның қайта дөретиўшиси де болып табылады. Халық эпосына жекке талантлы дөретиўшинин араласуы болса бурыннан киятырған қахарманлық дәстанларға жаңадан жаңа сыпатларды енгизген, нәтийжеде идеялық-

көркемлик дәрежеси оғада жоқары, формалық жаңалықларға ийе, реалистлик сыпаты терең қахарманлық дәстанлардың ең бийик шокқысы - «Қырық қыз» дүньяға келген.

Бирақ, бул пикир «Қырық қыз» дәстанының халықлық жәмәтлик эпос екенлигин хасла бийкарламайды, керисинше коллективлик эпостың дөрелиўинде шайыр-жыраўлардың дөретиўшилиги үлесинин каншелли екенлигин белгилеп береді. Себеби, шайыр-жыраў бул дәстанды қайта дөретиўде, ямаса дәслепки рет дөреткенде каншелли дөретиўшилиги қыял күшин, жекке авторлық талантын, сүүретлеў усыллары шеберлигин жумсағаны менен, көп әсирлик халық эпикалық поэзия дәстүрлерин, дөретпе халық арасына таралып, атқарылғанлығында, бул жекке авторлық белгилерди де өз бойына қосып алып, улыўма халықлық дәстан дөретиў нызамлылықтарына бойсындырып алған, яғный даралық дөретиўшилиги принципери үстинен жәмәтлик дөретиўшиликке тән сыпатлар үстемлигин орнатқан.

Оның үстине, шайыр-жыраў дәстан сюжетинде жаңа реалистлик сыпат берерде, бурыннан киятырған жол – түркий халықлар эпикалық дөретиўшилигинде кеңнен тарқалған дәстан дөретиў дәстүрлеринен пухта пайдаланған. Дәстанның ерте дәўирлерден баслап, Жийен жыраў заманларында да қайта дөрелип, қайта жаңғырып, гә даралық, гә жәмәтлик түс алып отырылуының тийкаргы себеби, мине, усында.

XX әсирге келип Қурбанбай жыраў Жийен жыраў қолланған бул дәстан дөретиў дәстүрин өзи жырлаған «Қырық қыз» дәстанының мысалында қайта жаңартқан. Солай етип, «Қырық қыз»дың хеш бир вариантқа усамайтуғын оригинал бир варианты – Қурбанбай жыраў вариантын келтирип шығарған.

Бул фактлер, яғный дәстанда жыр етилетуғын ўақыялардың ерте дәўирлер менен бирге, айрықша XVI-XVIII әсирлерге туўра келетуғынлығы, дәстанның түркий халықларға тән дәстан дөретиў дәстүри тийкарында келип шыққанлығы, қосық қурылысының халықлық жыр формасында болып келиўи, халықлық саз әспабы қобыз тийкарында атқарылуы, дәслепки дөретиўши жыршыларының бири XVIII әсирдеги қарақалпақ поэзиясының көрнекли ўәкили шайыр Жийен жыраў болуы, оның дәстанды «Гүлайым» ертеги тийкарында қайта байытқанлығы, дәстанды XX әсирдеги соңғы жырлаушылардың бири Қурбанбай жыраў болуы, оның импровизациялық шайырлық таланты дәстанға пүткиллей жаңа түс, жаңа мазмун бергенлиги бизге бул дәстан бойынша төмендегидей жуўмақлар жасаўға да кең мүмкиншилик береді:

1. «Қырық қыз» дәстаны басқа түркий халықлар эпосшылығында хеш қандай аналогы жоқ, қарақалпақлардан басқа халықларда миллий версияларына ийе емес өзінше оригинал, тәнхә қарақалпақ халқының эпик миллий көркем мийрасы болып табылады.

2. «Қырық қыз» дәстаны ерте дәўирлерде-ақ халық тәрәпинен дөретилген, XVIII әсирде Жийен жыраў тәрәпинен және де жетилистирилген, оннан кейин де халық жыршылары тәрәпинен дөретиўшилиги усылда хәр тәрәппеме байып раўажланған, XX әсирде Қыяс, айрықша Қурбанбай жыраўдың дөретиўшилиги фантазиясы менен өзинин идеялық-көркемлик дәрежесинин ең бийик дүньялық шокқысына көтерилген хәм жәмәтлик, хәм жекке авторлық хуқықтағы дөретиўши шайыр-жыраўлардың көркем қыялының ең әжайып туўындысы.

Әдебиятлар

1. Бахадырова С. Жийен-жыраў хәм «Гүлайым» ертеги хақында. // «Әмиўдәрья». - 1991, №4 75-77-б.
2. Жирмунский В.М. Тюркский героический эпос. - Ленинград: «Наука» Л.О., 1974. - С. 529.
3. Камалов Қ. Қарақалпақ әдебиятында көркем методтың эволюциясы. - Нөкис: «Қарақалпақстан», 1989. 16-б, Максегов Қ. Қарақалпақ қахарманлық дәстаны «Қырық қыз». - Нөкис: «Қарақалпақстан», 1962. 13-б, Бекбаўлов О. Шымбайлы қатыкулак кемпир хәм Әсириялы қахарман Самирамида патша хақында. // «Әмиўдәрья». - 1991, №9 -Б. 115-121.
4. Максегов Қ. Пикирди өзгерткен уллы жыраў хақында. // «Еркин Қарақалпақстан», 18-август 1993, №97.

5. Нурмухамедов М.К. Пушкиннің ертеклери хэм Орта Азия халықларының фольклоры. - Нөкис: «Қарақалпақстан», 1987. 29-32-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада қарақалпақ халқ достони «Қирк киз» достонининг пайдо бўлиши, шаклланиши ва ривожланишида индивидуал ижод соҳиби жирова-шоирларнинг достон яратишдаги ижодий аңнаналари кенг таҳлил қилиниб, шу асосда «Қирик киз» - босқа халқларда ўхшаши йўқ миллий қарақалпақ халқ достони, деган хулосага келинади.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о происхождение каракалпакского народного дастана «Кырык кыз», как один из уникальных дастанов. Данное утверждение возникло после изучения происхождения, развития и эволюции дастана в творчествах индивидуальных жирауах которые изучены на основе стиля и основных принципов представления дастанов.

SUMMARY

The presentation presents the origin of “Kyryk kiz/Fourty girls” dastan, as an unique national folk masterpiece of Karakalpak people. This claim came after analysis of origin, development and evolution of dastan by individual authors and dzhiraw’s presenting style were investigated widely based on above mentioned principles.

O‘ZBEK ADABIYOTIDA ESSE JANRI ISTIQBOLI

Z.G.Azilova – magistrant

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so‘zlar: esse, хотира, hikoya, maqola, qissa, adabiy o‘ylar, noma, holat, хотира-esse, badiiy–publisistik maqola, badia.

Ключевые слова: эссе, память, рассказ, статья, повесть, литературные, размышления, послание, состояние, эссе-память, художественно-публицистическая статья, художественное произведение.

Key words: essay, memory, story, article, narrative, literary thoughts, letter, condution, memory essay, fiction-public article, fiction.

O‘zbek adabiyotida roman, qissa, hikoya janrlari kabi esse janri muhim o‘rin tutadi. Keyingi yillarda jamiyatimiz hayotida, dunyoqarashimizda yuz berayotgan o‘zgarishlar, oshkoralik, fikr erkinligi, voqea-hodisalarga xolisona baho berish kabi jarayonlar esse janrining rivojlanishiga qulay shart-sharoit yaratdi.

Esse janri o‘zbek adabiyotida boshqa janrlarga nisbatan kechroq o‘rganila boshlangan. Shunga qaramasdan bu borada bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Jumladan, Marhabo Qo‘chqorovanning esse janri yuzasidan yozgan “Badiiy so‘z va ruhiyat manzaralari” nomli monografiyasi mazkur janrni o‘rganishda muhim yangilik bo‘ldi. Monografiyaning birinchi bo‘limida G‘arb esechiligi bilan Sharq esechiligi qiyosiy tahlilga tortilib, o‘zbek adabiyotida esse janrining taraqqiyoti Sh.Xolmirzayev, P.Qodirov, I. G‘ofurov, G‘.Xotamov singari essenavislarning hissasi tadqiq etilgan.

Esse janri dastlab Fransiyada paydo bo‘lgan. Janr asoschisi fransuz yozuvchisi, gumanist va faylasuf Mishel Montendir. U 1580-yilda inson va jamiyat taqdiri haqida mulohaza yurituvchi “Esselar” asari bilan bu janrning ilk namunasini yaratgan. O‘zbek adabiyotida esse janri XX asrning 60-yillarda paydo bo‘ldi. Ular хотира, hikoya, maqola, qissa, adabiy o‘ylar shaklida yozilgan. Bu davrda A.Muxtor, P.Qodirov, Mirtemir, Zulfiya, Sh.Xolmirzayev kabi yozuvchilar esse yaratganlar. Aslida janrning o‘ziga xos shakllarini Abu Ali ibn Sino, Beruniy, Mahmud Ko-shg‘ariy asarlarida uchratishimiz mumkin. Navoiy va Bobur esa esse janrining yetuk namunalari yaratdi. Ular noma, holat, хотира shakllarida bo‘lgan.

O‘zbek adabiyotida XX asrning 70-yillaridan sof esse tipidagi asarlar paydo bo‘la boshlangan. Bu haqida O‘zbekiston milliy ensiklopediyasida shunday ma’lumot bor. “O‘zbek adabiyotida XX asrning 70-80-yillaridan esse yaratila boshlandi” [1:268]. Bu davrda Asqad Muxtor, Pirmul Qodirov, Shukur Xolmirzayev, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov singari adiblarimiz esse janrida barakali ijod qildilar. 70-80-yillarda san’atkor, yozuvchilar haqida хотира kitoblari yaratishga e’tibor berildi. Хотира essegа yaqin turadi va хотирага bag‘ishlab, yozilgan asarlar хотира-esse deb nomlanadi. A.Muxtorning “Yosh do‘stlarimga” (1971,1980), P.Qodirovning “O‘ylar” (1971), A.Oripovning “Ehtiyoj farzandi” (1988), E.Vohidovning “Shoir-u she’r-u shuur” to‘plamlarini, asosan, esselar tashkil etadi.

80-90-yillarda S.Ahmad, Sh.Xolmirzayev, E.Samandarov, I.G‘ofurov, G‘. Hatamov esse janrida ijod qildilar. M.Qo‘chqorova bu davrda yozuvchilar ijodida esse yangicha mohiyat kasb etganligini ta’kidlaydi: “80-90-yillarga kelib, хотира, suhbat, essening badiiy–publisistik maqola va hikoya shakli S.Ahmad, P.Qodirov, Sh.Xolmirzayev singari yozuvchilar ijodida yangicha

mohiyat kasb etdi.”[2:7]. M.Qo‘chqorova yana quyidagicha fikr bildiradi: “80-90-yillar o‘zbek adabiyotida esa esse bilan badia baravar ijod shakli sifatida ko‘zga tashlanadi” [2:20]. Shu o‘rinda savol tug‘iladi. Esse va badia bir xil janrmi? Yoki ildizi, genezisi bir bo‘lgan boshqa-boshqa janrmi? Bu haqida adabiyotshunos, yozuvchilarimiz o‘zlarining fikr-mulohazalarini bildirganlar. Xususan, Pirmul Qodirov “O‘ylar” nomli esselar to‘plamida esse va badiani hayotni badiiy-estetik tasvirlashiga ko‘ra o‘xshash janr deb hisoblaydi.

Adabiyotshunos N.Rahimjonov esa “Ilmiy tafakkur jilolari” asarida esse va badia terminlarini bir joyda esse ikkinchi joyda badia tarzida qo‘llaydi, ularni bir-biridan ajratib, janrlarga izoh bermaydi. Risolada badia haqida quyidagicha fikr bildirilgan: “Badialar, adabiy o‘ylar mohiyatan turli xil shakllarda (yozuvchi va tanqidchi dialogi, qaydlar, badiiy etyudlar, esselar kundaliklar sadolar, qayd-esdaliklar tarzida zuhur topayotir. Badialar turli xil shakllarda tajassum topsa-da, ularga yaxlit estetik butunlik baxsh etuvchi narsa, bu – san’atkor meni san’atkor dunyoqarashidir. Ana shu “san’atkor meni” nuqtayi nazaridan estetik baholangan voqelik jarayonlarni, adabiy hodisalar mohiyatini anglaymiz.” [3:44]. Bu fikrlardan ko‘rinib turibdiki, N. Rahimjonov essegа badianing bir shakli sifatida baho bergan.

“O‘zbek tilining izohli lug‘ati”da esa badiaga quyidagicha ta’rif berilgan: “Badia [ajoyib, g‘aroyib, noyob narsa; san’at asari]

1.Nafis, nodir.*Shoir yozmaysanmi, qani yil bo‘yi Avaylab asragan badia satring? (G‘.G‘ulom)*

2.Kishining diqqatini tortadigan badiiy asar. Shoiridan bizga lirik badialar, falsafiy mushohadalarga boy manzumalar meros bo‘lib qoladi. *Alisher bolalik yillarida ikki tilda badialar ijod qilib shuhrat topgan.(Oybek, “Navoiy”)* [5:134].

Bu ma’lumotlarga nazar soladigan bo‘lsak, mumtoz adabiyotimizda yaratilgan tazkiralarni ham badia janri bilan bog‘lash mumkin. Ruscha adabiy-qomusiy lug‘atda esa “Esse muallif nuqtayi nazari birinchi planga chiqariladigan janr”- deyiladi. Har ikkala janrda ham birinchi o‘rinda muallif nuqtayi nazari, ya’ni muallif meni turadi. Ikkala janr ham muallifning shaxsiy fikr-mulohazalari, kuzatishlari va hayotiy tajribalari asosiga quriladi. Shunga ko‘ra esse va badia bir-biriga teng janrdir. Bu haqida M.Qo‘chqorovanning quyidagi fikrlari ham diqqatga sazovordir: “Bizningcha, keyingi yillar tajribasida kuzatilayotganidek, mazkur janrlar bir-birini inkor etmagan holda, Sharqda badia, G‘arbda esa esse mustaqil nasriy janrlar tariqasida shakllandi” [2:21].

O‘zbek adabiyotida badia janri adabiy o‘ylar nomi bilan ham ataladi. Bizningcha, bu nomlarni yagona bir nom osti-